

CPS

Onderwijsontwikkeling en advies

Rollenspel in rekenhoeken werk(t)

Panama 2016

Aafke Bouwman & Annemarieke Kool

Aanpak werkgroep

- ▶ Rollenspel in de kleutergroep
 - ▶ Spelbegeleiding: rollen en observatie
 - ▶ Denkstimulerende rekenvragen
 - ▶ Model spelbegeleiding en ondersteunende documenten

 - ▶ Aan de slag met casuïstiek spelbegeleiding tbv rekenen/wiskunde
-

Spelfases (Edith Vermeer, 2006)

- Sensopatische spel:
Manipuleren, verkennen,
- Hanterend spel herhalen om
het doen
- Esthetisch spel
- *Rollen spel (doen alsof)*
- Regelspel/Sociaal spel

In alle fasen is (reken)taal
van belang.

Rollenspel

(Symbolisch spel of verbeeldend spel)

- ▶ Symbolisch spel is betekenis geven aan reeds bekend materiaal, ervaringen, verbeelden van de werkelijkheid.
- ▶ Ontwikkelt zich van concrete na te spelen werkelijkheid naar zelf verzonnen fantasieverhalen.
- ▶ Van naast elkaar naar met elkaar en rolvast kunnen zijn.
- ▶ (reken)taal geeft steun, verbreding en verdieping.

Ontwikkeling rollenspel (Bodrova & Leong, 2012)

Ontwikkeling Rollenspel	Manipulerend spel materiaalgericht <i>toevallige symbolische handelingen</i>	Eenvoudige rolgebonden handelingen <i>Symbolische handelingen die herkend worden uit de sociale omgeving</i>	Eenvoudig rollenspel <i>Rollen en eenvoudige spelscenario's</i>	Uitgebreid rollenspel <i>Complexe rollen, geplande scenario's, symbolisch gebruik van materialen</i>	Realistisch rollenspel <i>Vol ontwikkeld en complex rollenspel</i>
Planmatig handelen	Heeft geen plan tijdens spel. Het doen overheerst.	Heeft nog nauwelijks een plan. Kan wel benoemen met welk materiaal het wil spelen en soms wat het daarmee gaat doen.	Plant rollen en handelingen vooraf en tijdens het spel.	Maakt vooraf plannen voor het spelscenario	Maakt plannen voor complex thematisch spel en besteedt meer tijd aan voorbereiding van spelscenario's.
Rollen	Heeft geen rol	Handelt eerst. Koppelt daar al doende of achteraf een rol aan. Houdt zich nog niet aan de regels bij de rol.	Heeft rollen, waarbinnen regels gaan gelden. Wijkt daar soms nog vanaf.	Heeft complexe rollen. Rollen staan in sociale relatie tot elkaar.	Speelt soms meerdere rollen in het spel. Rollen staan in sociale relatie tot elkaar.
Materialen en handelingen (ondersteunend)	Verkent en is gericht op de eigenschappen van materiaal.	Is gericht op de handelingen met materiaal. Speelt met het materiaal.	Kiest materiaal dat specifieke invulling geeft aan de rol.	Gebruikt materiaal symbolisch (met andere betekenis) of doet alsof er materialen zijn.	Speelt ook zonder materialen. Doet alsof. Materialen vervullen een doelbewuste rol in het spel.
Speelduur	Verkent materialen, soms korter, soms langer	Enkele minuten	Spelscenario's van 10 minuten en langer	Langere spelscenario's en over dagdelen verspreid.	Spelscenario's van dagen. Onderbroken spel wordt weer opgepakt.
Taalgebruik	Spreekt weinig, wel speelgeluiden	Beschrijft losse handelingen. Praat hardop tegen zichzelf.	Beschrijft rollen en handelingen	Beschrijft rollen, handelingen en spelscenario's. Gaat in dialoog en gebruikt taal voor rolgebonden handeling.	Beschrijft rollen, handelingen en spelscenario's. Gaat in dialoog en gebruikt (academische) taal voor rolgebonden handeling.
Scenario (spelverhaal of script)	Er is geen spelverhaal. Imiteert handelingen. Kan handelingen van anderen overnemen of eenvoudige aanwijzingen opvolgen.	Speelt een eenvoudig scenario met een beperkt aantal handelingen. Kan met ondersteuning handelingen en rollen opnemen in het spel.	Speelt vertrouwde scenario's helemaal uit. Neemt in het scenario ideeën van anderen over.	Bouwt samen met anderen een spelscenario op. Gaat verder in op eerdere spelervaringen met het scenario. Variatie in scenario's.	Bouwt samen met anderen een (opeenvolging) van spelscenario's op. Gaat verder in op eerdere spelervaringen. Variatie in scenario's door thema's uit verhalen, boeken, de echte wereld enz.

Rol leerkracht: spelbegeleiding

Spel aanreiken door *demonstreren*.

Rolvastheid met bijpassende handelingen en taal demonstreren.

Na observatie: rollenspel versterken en taal inbrengen:

- Als *speladviseur*: af en toe in het spel voor spelsuggesties en meedenken bij spelproblemen
- Als *spelleider*: de spelinhoud wordt door de volwassene bepaalt, ook de rolverdeling, materialen en middelen.
- Als *meespeler*: vanuit een rol invloed uitoefenen op het spel, je bent NIET de leerkracht maar je speelt en blijft in je rol.

In alle situaties: (reken)taal inbrengen.

<https://www.leraar24.nl/video/2566#tab=0>

Nodig voor spelbegeleiding:

Doelen spel

doelen voor spelinterventies: van 4 naar 6 jaar	Spelleider Spel leiden en voorspelen: de spelinhoud wordt door de volwassene bepaalt, ook de rolverdeling, materialen en middelen.	Speladviseur Spelsuggesties geven, meedenken bij problemen	Meespeler (vrij spel) Vanuit een rol invloed uitoefenen op het spel, je bent NIET de leerkracht maar je speelt je rol.
Spel oriëntatie			
leert om naar het inleidende spelverhaal te luisteren			
begrijpt de voorgespeelde handeling die bij de rol hoort			
begrijpt waar het gedemonstreerde spelmateriaal voor gebruikt kan worden			
begrijpt waar de attributen en kledingstukken die tijdens het rollen spel worden gebruikt voor dienen.			
leert om met beperkt spelmateriaal te spelen			
leert om binnen het spelthema te handelen			
leert om met de inbreng van de leerkracht om te gaan als deze het spel helpt opbouwen			
leert om met de inbreng van de leerkracht om te gaan als deze het spel helpt variëren			
leert om met de inbreng van de volwassen om te gaan als deze helpt het spel om te buigen			
leert om met de meespelende rol van de leerkracht om te gaan in de eigen rol.			
leert om met de inbreng van de leerkracht om te gaan als deze helpt het spel helpen af te ronden.			
leert om met de inbreng van de leerkracht om te gaan als deze meespeelt			
leert om met de inbreng van de leerkracht om te gaan als deze medespelers kiest of weghaalt			
leert om spelregels te verwoorden			
leert om te gaan met de inbreng van de leerkracht als deze het samenspel helpt structureren.			
leert al handelend het spel te verwoorden			
leert aangereikte woorden in zijn taalgebruik tijdens het spel te gebruiken			

Nodig:

Reken doelen voor jonge kinderen (SLO)

- ▶ **Begin groep 1:**
Voor aanvang van groep 1 heeft de leerling minimaal ervaring opgedaan met ...
- ▶ **Eind groep 2 (minimumdoelen):**
Aan het eind van groep 2 moet de leerling minimaal
- ▶ **Eind groep 2 (basisdoelen):**
Aan het eind van groep 2 is de leerling doorgaans in staat tot
- ▶ Desgewenst voor eind groep 1:
- Nagaan in hoeverre de minimumdoelen voor eind groep 2 al bereikt zijn ...

Rekenontwikkeling van het jonge kind: de doelen				slo
GETALLEN	Begin groep 1 <i>Voor aanvang van groep 1 heeft de leerling minimaal ervaring opgedaan met ... ▶</i>	Eind groep 2 (minimumdoelen) <i>Aan het eind van groep 2 moet de leerling minimaal ... ▶</i>	Eind groep 2 (basisdoelen) <i>Aan het eind van groep 2 is de leerling doorgaans in staat tot ... ▶</i>	
Omgaan met de telrij	▶ noemen van namen van telwoorden (in liedjes, prentenboeken) ▶ opzeggen van de telrij vanaf 1 (als liedje of versje)	▶ de telrij (akoestisch) kunnen opzeggen tot en met tenminste 10 ▶ vanuit verschillende getallen tot 10 kunnen verder tellen en terug kunnen tellen vanaf getallen tot en met tenminste 6 ▶ kunnen herkennen van rangtelwoorden (eerste, tweede, derde) tot en met tenminste 6 ▶ weten wat met 'nul' bedoeld wordt ▶ kunnen redeneren over de telrij in eenvoudige en betekenisvolle probleem/conflictsituaties	▶ de telrij (akoestisch) kunnen opzeggen tot en met tenminste 20 ▶ vanuit verschillende getallen tot 20 kunnen verder tellen en vanuit getallen tot 10 kunnen terugtellen ▶ herkennen en gebruiken van rangtelwoorden tot en met tenminste 10 ▶ kunnen omgaan met (de betekenis van) 'nul' in telrij-situaties ▶ kunnen redeneren over de telrij in eenvoudige en betekenisvolle probleem/conflictsituaties	
Omgaan met hoeveelheden	▶ tellen van kleine hoeveelheden waarbij het gaat om synchroon tellen en noemen van telwoorden en eventueel het noemen van het resultaat ▶ het leggen van de één-één relatie door voorwerpen aan elkaar te	▶ hoeveelheden tot tenminste 10 kunnen tellen (resultatief) en kunnen weergeven (neerleggen, tekenen) ▶ hoeveelheden tot tenminste 10 kunnen vergelijken en ordenen	▶ hoeveelheden tot tenminste 12 (resultatief) globaal kunnen schatten en tellen (resultatief) én kunnen weergeven (neerleggen, tekenen) ▶ hoeveelheden tot tenminste 12 kunnen vergelijken en ordenen	

Nodig: denkstimulerende rekenvragen in hoeken

Creëren	Monteur; bedenk een manier hoe de wielen van de auto kunnen draaien. Bruggenbouwer: Wat kun je allemaal doen, zodat de brug stevig staat. Architect: bedenk eens drie verschillende verbindingen voor de brug van Kapla Ober: de mensen hebben te weinig plaats om te eten, hoe....
Evalueren	Wat vind je er nu van je oplossing om de toren rechter te maken? Waardoor vind je het een goede oplossing om de bekers drinken minder vol te schenken? Wat wil jij veranderen zodat alle kinderen kunnen komen eten?
Analyseren	Ober: welke bekers zijn nodig om alle kinderen een volle beker drinken te kunnen geven? Architect: waardoor komt dat de toren steeds omvalt? Bakker; hoe komt dat ik wel een zandtaartje kan maken, maar dat de bal van zand uit elkaar valt? Vader: hoe weet ik nu of ik voldoende water in de ketel heb gedaan om iedereen drinken te kunnen geven?
Toepassen	Wat kun je nog meer doen, zodat de toren blijft staan? Klant: welke vragen stel je aan de serveerster als je wilt afrekenen? Ober; hoe weten de klanten wat het gerecht kost?
Begrijpen	Hoe komt het dat de toren niet omvalt? Wat gebeurt er met het zand als ik nat maak? Hoeveel kinderen kunnen mee-eten?
Herinneren	Bouwvakker: hoeveel blokken heb je gebruikt voor je dierenhok? Hoeveel borden en bekers liggen er? Ober: welke beker is het grootst?

voorbeeldvraag: rollenspel schoenenwinkel

De verkopers hebben nagedacht: hoe weten we zeker of de juiste schoenen in de juiste doos zitten?
Diverse oplossingen zijn bedacht.

Filmfragmenten: begeleid meespelen in een hoek

Fragment: een leerkracht die meespeelt in het restaurant (geld).

Fragment: een leerkracht die in de bouwhoek meespeelt (construeren).

Tijdens het fragment

- Welke rol/rollen neemt de leerkracht in?
- Welke interventies tbv rekenen/wiskunde doet zij?
- Wat is het effect van de interventies?

Na het fragment

- Bespreek met een collega je observaties.

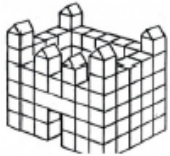
<http://www.schoolaanzet.nl/e-learningmodules/rekenen-in-de-groepen-1-en-2/>

Hulpmiddel: werk met een spelplan

(diverse bronnen)

Wat gaan we maken?

We maken een plan !

Wat hebben we nodig ?

We overleggen en werken samen !

Zijn we tevreden over de samenwerking?
En over het bouwwerk?

Werk met een spelplan (diverse bronnen)

wie heeft welke rol ?

welk verhaal gaan we spelen ?

wat hebben we nodig ?

we overleggen en werken samen

hoe is het gegaan ??

Model spelbegeleiding: voorbereiden spel

Voorbereiden spelbegeleiding

Spelbegeleiding thema ziek zijn	Instructie, materialen	Doelen die ik wil bereiken	Interventies die ik inzet om de doelen te bereiken
Demonstratiespel grote kring, kleine kring en in de hoek zelf	ziekenhoek met bed, doktersjas/schort, lege flesjes en doosjes, klei, verband, thermometer. Spelkaarten: WIE en Spelsituaties	leren om met behulp van de spelkaarten de handelingen die bij de rol horen uit te voeren. leren om vanuit de rol een gesprek te voeren.	ik doe de rol van dokter voor; aankleden, patiënt bezoeken, temp opnemen, medicijn schrijven, pols voelen etc. daarna de rol van patiënt, ander kind is dokter
Observatie: Observeer eerst en besluit dan welke rol nodig is om het spel te ontwikkelen, verbreden en verdiepen			
speladviseur Spelsuggesties geven, meedenken bij problemen	ik haal materiaal weg als kinderen er mee gaan spelen. ik voeg toe als dat nodig om het spel op gang te brengen	de <u>lln</u> leren om met behulp van de materialen het spel te spelen	ik observeer 4 minuten en beslis dan wat ik doe
spelleider de spelinhoud wordt	met de spelkaart erbij alle rollen verdelen.	de <u>lln</u> leren om met behulp van de spelkaarten	waar dat nodig nog <u>sturender</u> worden en de

Aan de slag met: voorbereiden spelbegeleiding

- ▶ Lees de casus.
 - ▶ Welke begeleiding is na de observatie van het rollenspel nodig?
 - ▶ Bereid de spelbegeleiding (samen) voor.
 - ▶ Gebruik desgewenst de bijlagen: doelen spel, rekendoelen SLO, denkstimulerende vragen
 - ▶ Reflectie: hoe ga jij met spelbegeleiding verder?
-

Actie	Instrument	Toelichting
1. Observatie vrij spel	Eigen observatie en registratie instrument	Keuze uit een of meerdere instrumenten om zonder en met vooropgezet doel het spel in een hoek en/of kinderen te observeren. Vervolgens besluit nemen: demonstratie van spel is nodig om te oriënteren, verbreden en verdiepen.
	Checklist interventies spel 3 rollen	
	Checklist spel SLO algemeen	
	Observatie-model Rollenspel 2012	
	Spelbegeleidingsformulier optioneel	
2. Demonstratie spel	Checklist doelen interventies 3 rollen	Demonstratiespel is een interventie waarin een (deel) van een rol met bijbehorende handelingen en (reken)taal wordt gedemonstreerd. De leerkracht is model.
3. Observatie rollenspel vanuit een doel	Eigen observatie en registratie instrument	De observatie is optioneel en wordt gedaan om het effect van het demonstratiespel te observeren. De observatie is doelgericht op het spel, de hoek en/of de kinderen. Vervolgens besluit nemen: wel of geen spel begeleiden.
	Checklist doelen spel 3 rollen	
	Observatie-model Rollenspel 2014	
	Checklist spel SLO diagnostisch	
4. Spel begeleiden	Checklist interventies 3 rollen	Maak een keuze uit een van de 3 rollen.
	Spelbegeleidingsformulier	Bereid een of meerdere rollen voor en maak afhankelijk van het spelverloop een keuze.
5. Observatie vrij spel		Zie nr. 1 Evalueer het spel.

Literatuur

- ▶ Leong & Bodrova (2012). Assessing and scaffolding. Make-believe play.
- ▶ Boonen, Kolkman, Kroesbergen, (2011). The relation between teachers' math talk and the acquisition of number sense within kindergarten classrooms.
- ▶ Göncü, Abel, Boshans, (2010). The Role of Attachment and Play in Young Children's Learning and Development.
- ▶ Janssen-Vos, (2004). Spel en ontwikkeling. Spelen en leren in de onderbouw.
- ▶ Bouwman, 2015. Model spelbegeleiding en doelen/interventies spel

CPS

Onderwijsontwikkeling en advies

Aafke Bouwman
a.bouwman@cps

Annemarieke Kool
a.kool@cps.nl

WWW.CPS.NL